

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

7-son (5-jild)
2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 7 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Норов Шухрат Сувонович</i> МОЛОДЁЖНЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ИНТЕГРАЦИИ СРЕДСТВ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ НА ПРИМЕРЕ ЗАРАФШАНСКОГО ОАЗИСА	9-14
<i>Nazirxo'jayev Muhammadalixo'ja Qosimxo'jayevich</i> 1945-1950-YILLARDA ANDIJON VA FARG'ONA VILOYATLARIDA HARBIY ASIRLARINING QURILISH VA XALQ XO'JALIGI ISHLARIGA JALB ETILISHI TARIXIDAN	15-22
<i>Xujaniyazov Uktam Eshbaevich</i> QORAQALPOG'ISTON DAVRIY MATBUOTINING MUSTAQILLIK YILLARIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI (1991-2018).....	23-27
<i>Toirjonova Ruxsora Shaxobiddinovna</i> SOVET DAVRIDA VAQF MULKLARI TAQDIRI VA DINIY MUASSASALARGA BO'LGAN MUNOSABAT	28-31
<i>Aytmuratova Janilsin, Quvvatova Charos</i> THE ROLE OF THE JADIDS IN THE DEVELOPMENT OF NATIONAL PUBLIC EDUCATION, LITERATURE, AND ART	32-36
<i>Rahimova Zeboxon O'ktam qizi</i> XORAZM HUDUDIDAGI TARIXIY QAL'ALAR REKONSTRUKSIYASIDA 3D MODELLASHTIRISH TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI	37-42
<i>Aytmuratov Jalgas, Doshniyazov Raxat</i> QORAQALPOG'ISTON SAN'ATINING TARAQQIYOTIDA TASVIRIY SAN'ATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH MANBALARI	43-49

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Raximbayev Akmal Azatboyevich</i> O'ZBEKISTON HUDUDLARIDA SANOATNI RIVOJLANISHI VA AGLOMERATSIYALARNI SHAKLLANISH JARAYONLARI	50-57
<i>Amonov Mehridin Oromiddinovich</i> TADBIRKORLIK FAOLIYATINI BOSHQARISHDAGI RAHBARLIK USLUBLARI	58-63
<i>Shukurov Ikrom Abdurashitovich</i> TURIZM SOHASINING RIVOJLANISHIDA TURISTIK FIRMA VA TASHKILOTLAR TOMONIDAN SOTILGAN SAYYOHLIK YO'LLANMALARINING TA'SIRINI TAHLIL ETISH	64-69

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Karimbayeva Salomatxon, Mirzaxmedov Abdurashid</i> IJTIMOIY TOLERANTLIKKKA TA'RIF	70-74
<i>Qayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUN IQLIMLAR NAZARIYASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY TAHLILI.....	75-78
<i>Bekpo'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li</i> SIMMETRIYA VA ASIMMETRIYA BIRLIGI KONTEKSTIDA "O'ZBEKISTON – 2030" STRATEGIYASIDAGI G'OYALARNING IJTIMOIIY FALSAFIY TAHLILI	79-85

<i>Kubatov Shahobjon</i> 2016-2024-YILLARDA O'ZBEK JAMIYATI TAFAKKURIDA DAVLATNING IJTIMOIIY FUNKSIYALARI TAHLILI	86-96
<i>Abduraxmonov Is'haq, Jurayeva Rayxona</i> YOSHLARDA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING METODOLOGIK MUAMMOLARI	97-100
<i>Raximova Yulduz Dilmurod qizi</i> ISLOM FALSAFASIDA INSON TALQINI	101-104
<i>Achilov Firdavs Nasritdin o'g'li</i> YANGI O'ZBEKISTON YOSHLARI MA'NAVIIY QIYOFASINI YUKSALTIRISHDA MAHMUDXO'JA BEHBUDIIY TA'LIMOTINING AHAMIYATI	105-108
<i>Mansurov Abdulaziz Akbarjonovich</i> DEMOGRAFIK JARAYONLAR, MIGRATSIYA VA URBANIZATSIYANING MADANIYATLARARO DIALOGGA TA'SIRI.....	109-113
<i>Хамдамов Бехзод Хабибович</i> ФИЛОСОФИЯ ЛИЧНОСТИ И СУДЬБЫ В «БОБУРНАМЕ»	114-118

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Mamadaliyeva Naibaxon, Mamadaliyeva Odinaxon</i> DAVLAT TILIDA SIFAT VA SERTIFIKATLASH ATAMALARI IZOHLI LUG'ATINI YARATISH ZARURATI	119-125
<i>Алиева Эльвина, Расулова Дилбар</i> ИЗУЧЕНИЕ КОНВЕРГЕНЦИИ ЯЗЫКОВЫХ СРЕДСТВ НА МАТЕРИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОЗАИЧЕСКОГО ТЕКСТА	126-134
<i>Eshboyev Qahramon Bakir o'g'li</i> LEKSIKOGRAFIYADA DARAJALANISH QONUNIYATINING ILMIY-AMALIY AHAMIYATI	135-144
<i>Qodirova Barno Ibragimovna</i> O'ZBEK FILOLOGIK TERMINOLOGIYASIDA -IZM QO'SHIMCHASINING ETIMOLOGIK VA MORFOLOGIK TAHLILI	145-149
<i>Tursinbaev Ilham Po'latbay o'g'li</i> BOLALAR ADABIYOTIDA POEMANING JANRIY XUSUSIYATLARI	150-154
<i>Abdurahmonova Farangiz, Xudoymurodova Xurriyat</i> "SAG'RI TERI TILSIMI" FALSAFIY ROMANIDA BOSH QAHRAMON TAQDIRINING BADIY TALQINI	155-158

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yunusov Xaydarali Muratovich</i> YEVROPA ITTIFOQI HUQUQINING ASOSIIY PRINSIPLARI	159-168
<i>Zokirov Sherzod</i> O'ZBEK XONLIKLARIDA INSON HUQUQLARINING TA'MINLANISHI: FUQAROLAR MUHOJIRATLARI BILAN ISHLASH VA U BO'YICHA NAZORATNI AMALGA OSHIRISH MISOLIDA	169-176
<i>Жураев Шерзод Юлдашевич</i> ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПА ЗАЩИТЫ ДОВЕРИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	177-185

<i>Maxamatov Maxmud Maxamataminovich</i> INSON HUQUQLARIDAN CHEKINISHNI XALQARO STANDARTLARDA TARTIBGA SOLINISHI	186-192
<i>Мадаминова Дилафруз, Авазбекова Диёрахон</i> СОПРИКОСНОВЕНИЕ ИСЛАМСКИХ И МЕЖДУНАРОДНЫХ НОРМ В ВОПРОСАХ РОДИТЕЛЬСКИХ ПРАВ И ОПЕКИ НАД РЕБЁНКОМ	193-202
<i>Qudratillayev Jaxongir Zokirjon o'g'li</i> INTERNETDAN FOYDALANISH HUQUQINING TARKIBIY QISMI	203-209
<i>Мукумов Бобур Мелибой угли</i> ОЦЕНКА РЕГУЛИРУЮЩЕГО ВОЗДЕЙСТВИЯ И ОБЩЕСТВЕННАЯ ЭКСПЕРТИЗА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВА, БИЗНЕСА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	210-214
<i>Mamatmurodov Farrux Farxod o'g'li</i> FUNDAMENTAL DIFFERENCES AND ANALYSIS OF THE ORGANIZING PRINCIPLES OF ISLAMIC FINANCE AND TRADITIONAL FINANCE. IN THE EXAMPLE OF ISLAMIC BANKS AND TRADITIONAL BANKS	215-222
<i>Yarlakabov Sherali</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA KADRLAR BILAN ISHLASH HUQUQIY ASOSLARINING NAZARIY JIHATLARI	223-228
<i>Боймурзаев Жасурбек Бахтиярович</i> ЗНАЧЕНИЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОПЕРАТИВНЫХ ПОДРАЗДЕЛЕНИЙ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ С ОБЩЕСТВЕННОСТЬЮ В БОРЬБЕ С НАРКОТИКАМИ И НАПРАВЛЕНИЯ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ	229-234
<i>Xadjiyev Azizbek Kadambayevich</i> “IJTIMOIY ADOLAT” TUSHUNCHASI, MAZMUNI VA TARKIBI VA XALQARO QONUNCHILIK Hujjatlarida tutgan o'rni	235-240
<i>Abulxayrov Rustamxon Ibodullayevich</i> PORTLASHDAN KEYIN KO'ZDAN KECHIRISH DAVOMIDA OLINGAN ASHYOVIY DALILLAR BO'YICHA TAYINLANADIGAN PORTLASH-TEKNIK VA PORTLOVCHI MODDALAR EKSPERTIZALARI HAL ETADIGAN MASALALAR	241-249
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Jumaniyozova Muhaiyo Tojiyevna</i> IJTIMOIY-GUMANITAR YO'NALISH PEDAGOGLARI KREATIV KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI.....	250-256
<i>Menglikulov Xayrulla Aliqulovich</i> OLIY O'QUV YURTIDA JISMONIY TARBIYANING TASHKILY SHAKLLARI	257-263
<i>Jurayeva Balxiya Farxod qizi</i> ROBOTOTEXNIKA DARSLARIDA STEAM – TA'LIM YONDASHUVINING AHAMIYATI	264-270
<i>Nasritdinova Madina Nurullayevna</i> ARTPEDAGOGIK YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK PEDAGOGLARNING BADIIY-IJODIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR TAJRIBA-SINOV ISHLARI NATIJALARI TAHLILI VA SAMARADORLIK DARAJASI	271-275
<i>Charshanbiyev Namaz Maxmatmurodovich</i> KASBIY TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI RAQAMLI TA'LIM PLATFORMALAR ASOSIDA TASHKIL ETISH METODIKASI	276-281

Received: 16 June 2025

Accepted: 5 July 2025

Published: 15 July 2025

Article / Original Paper

THE FATE OF WAQF PROPERTIES AND ATTITUDES TOWARDS RELIGIOUS INSTITUTIONS DURING THE SOVIET ERA

Toirjonova Rukhsora Shakhobiddinovna

Lecturer at Fergana State University

Abstract. This article highlights how, by the late 1920s and during the 1930s, the Soviet central government became the main propagator of atheistic policy. It provides a detailed account of how the journal Militant Atheism (Kurashchan Ateizm) became one of the central media platforms for exposing religion.

Keywords: October Revolution, madrasa, waqf properties, places of worship, decree, “national liberation” (“basmachi” movement), newspaper, Bezbozhnik (“Godless”), Yuny Bezbozhnik (“Young Godless”), Eid al-Adha.

SOVET DAVRIDA VAQF MULKLARI TAQDIRI VA DINIY MUASSASALARGA BO‘LGAN MUNOSABAT

Toirjonova Ruxsora Shaxobiddinovna

Farg‘ona davlat universiteti o‘qituvchisi

E-mail: alfargoniy.uz@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada XX asrning 20-yillari oxiri va 30-yillarda Markaz dahriylik siyosatining asosiy fikr tarqatuvchisi bo‘lganligi yoritilgan bo‘lib, “Kurashchan ateizm” jurnali dinni “fosh etish” matbuot markazlaridan biriga aylanganligi haqida batafsil bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: Oktyabr to‘ntarilishi, madrasa, vaqf mulklari, butxonalar, dekret, “istiqlolchilik” (“bosmachilik”), gazeta, “Bezbojnik” (“Xudosiz”), “Yuniy bezbojnik” (“Yosh xudosizlar”), Qurbon hayiti.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I7Y2025N04>

KIRISH

Musulmon muassasa va tashkilotlarining iqtisodiy ta‘minoti asosan vaqf mulklari bilan bevosita bog‘liq bo‘lganligi uchun sovetlarning vaqf mulklariga nisbatan bo‘lgan siyosatiga alohida to‘xtalib o‘tishimiz kerak. Bizga tarixdan ma‘lumki, vaqf mulklari mulkdorlar tomonidan o‘quv muassasalari, diniy yoki xayriya mahkamalariga ma‘lum ijtimoiy-iqtisodiy maqsadlar yo‘lida daromadidan foydalanish uchun, ammo sotmaslik sharti bilan xayr-ehson qilingan mulk bo‘lib, bu mulklar daxlsiz hisoblangan.

Oktyabr to‘ntarilishidan keyingi dastlabki yillarda Turkiston maktablari, madrasalarining vaqf mulklarini tartibga solish uchun hech qanday amaliy qadam qo‘yilmadi. Aksincha Sho‘ro hukumatining markazda qabul qilingan, Turkistonning o‘ziga xos, milliy mahalliy sharoitiga muvofiq kelmaydigan qonun-qoidalarini to‘g‘ridan-to‘g‘ri joriy etishga harakat qilindi. 1918-yilning 23-yanvarida RSFSR XKC tomonidan qabul qilingan “cherkovni davlatdan, maktabni cherkovdan ajratish haqida”gi dekreti Turkistonda “Masjid butxonalarning davlatdan, maktablarning masjid butxonalardan ajratilish haqida dekret” nomi bilan e‘lon qilindi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Dekretga ko'ra asosan masjid, butxonalar (din) davlatdan, maktab masjid, butxonalardan ajratildi. Masjidlar va boshqa diniy jamiyatlar xususida:

“Har bir diniy jamiyatlar diniy bo'lmagan xususiy jamiyatlar va soyuzlar to'g'risidagi qonunlarga itoat etadurlar. Diniy jamiyatlar davlat avtonomiya yoki shu yerning idoralari tarafidan beriladigan imtiyozlardan foydalanmaydilar. Masjidlar, diniy jamiyatlar o'z foydalari uchun xalqqa majburiy bo'lgan hech qanday soliq sola olmaydi. O'shandoq, bu jamiyatlar o'zlarining a'zolarini qo'llab, qanday bo'lsa ham bir ishga majbur qilolmaydi va jazolay olmaydi” –deb ko'rsatib o'tilgan edi. Ma'lumki, Turkistondagi Sho'ro hokimiyati faqat markazda qabul qilingan qaror va dekretlarga amal qiladi. Oktyabr to'ntarilishidan keyin diniy masalalar bilan Turkiston MCCR ishlari xalq komissarligi shug'ullandi.

1918-yilning dekabr oyida Turkiston respublikasi Millatlar ishlari komissarligida vaqf mulklarini boshqarish bo'limi ta'sis qilindi. Mazkur bo'lim rahbarlari faoliyatining dastlabki kunlaridanoq vaqf mulklarini davlat tasarrufiga o'tkazish siyosati tarafdori bo'ldilar. Sho'ro hokimiyatining rahbar organlari tomonidan qabul qilingan barcha qarorlarni hayotga tatbiq qilish vazifasi yuklatilgan komissarlik vaqf masalasida yerga bo'lgan xususiy mulkchilikni bekor qilgan yer haqidagi dekretga asosan o'lkadagi barcha vaqf mulklarini hisobga olib [1;39] ularni davlat mulkiga aylantirish ishini olib bordi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Dekretdagi bu holatlar Sovetlarning 1917-yil 26-oktyabrdagi II-Butunrossiya syezdi qabul qilgan “Yer to'g'risida” gi dekretiga asoslangan edi. Chunki, unga ko'ra, barcha yerlar, jumladan masjidlarning ham yerlari umumxalq mulki deb e'lon qilindi, yerga bo'lgan xususiy mulkchilik bekor qilingan edi.[2;72]

Bolshevistik partiya va sho'ro hokimiyatining masjidlar, musulmon maktab va madrasalarning vaqf mulklariga nisbatan salbiy munosabati o'lkada milliy-ozodlik kurashi, “istiqlolchilik” (“bosmachilik”) harakatining kuchayishiga sabab bo'ldi. 1922-yilning bahorida Turkiston, Buxoro va Xorazmda milliy ozodlik harakatining keng quloch yoyishi natijasida siyosiy vaziyat nihoyatda keskinlashdi. Turkiston Respublikasi Markaziy Ijroiya Qo'mitasi va Xalq Komissarlar Sovetining 1920-yil 17-noyabrdagi Turkiston Respublikasida yerdan foydalanish va Yer tuzilishi haqidagi Nizomiga asosan Turkiston hududidagi barcha yer va suv, kim tomonidan foydalanilishidan qat'iy nazar, yagona davlatning, xalqning mulkiga aylantirildi. Vaqf yerlari esa Xalq Maorifi Komissarligi ixtiyoriga o'tkazildi. Shu tariqa 1920-yilning noyabrida Turkiston MSSR hokimiyati asrlar davomida maktab va madrasalarning iqtisodiy asosini tashkil etgan vaqf yerlari davlat tasarrufiga o'tkazilganligini e'lon qildi.[3;37]

1922-yil 13-maydagi Plenumi “Turkiston-Buxoro” ishlari bo'yicha qaror qabul qildi. Unda boshqa masalalar bilan birga vaqf yerlarini egalariga qaytarish, barham berilgan shariat qozilarini tiklash va musulmon maktab va madrasalariga erkinlik berish ko'rsatib o'tildi RKP(b) MK O'rta Osiyo byurosining 1922-yil 19-maydagi Plenumi Markaziy Qo'mning ushbu qarorini amalga oshirish tadbirlarini belgilaydi. Plenum Turkiston, Buxoro, Xorazmdagi sho'ro va partiya rahbarlariga vaqflarni qaytarish qozilik va boylik sudlariga yo'l berish vazifasini yukladi.[3;37]

1922-yilning 29-oktyabrda Turkiston Kompartiyasi Markaziy Qo'mitasining Respublika Ichki ishlar, yer-suv ishlari va adliya xalq Komissarliklari vakillar hay'atlari vakillari bilan birgalikdagi yig'ilishida vakillar haqida mukammal Nizom ishlab chiqish uchun Eshonxo'jayev,

Xomutxonov, I.Xidraliyev, Soloyev va adliya Komissarligi vakilidan iborat tarkibda komissiya tuzildi. Komissiya o'z ishida vaqfdan tushadigan daromadning asosiy qismi maktablarga sarflanishini ta'minlash, vaqf mulklarining amal qilish muddatlari va keyinchalik davlat ixtiyoriga o'tishini belgilash kerak edi.[4;22]

Bosh vaqf idorasi va uning joylardagi bo'limlari faoliyatining muhim yo'nalishi xalq maorifini rivojlantirishga sarflanishi lozim bo'lgan vaqf mulklari va ulardan tushadigan daromatlarni hisobga olish edi. 1923-yil sobiq uchta O'rta Osiyo Respublikalari hududidagi vaqf mulki hisobidagi karvonsaroylar, savdo rastalari, hammomlar, suv tegirmonlari, objuozlar, g'isht zavodlari qushxona, bozor maydonlari va mevali bog'larni ro'yxatga olina boshlandi. Bulardan tashqari Xorazmda 6 ta o'rmon maydoni va 55 ta ko'l bosh vaqf idorasi qaramog'iga kiritildi.[5;71]

Respublikada yer suv islohoti o'tkazilishi munosabati bilan 1925-yil 19-dekabrda O'zbekiston sho'rolari markaziy ijroiya qo'mitasi "Vaqflar haqida" qaror qabul qildi. Qarorga ko'ra, vaqf mulki deb mazkur qaror chiqquniga qadar xususiy shaxslar yoki birlashmalarni madaniy-ma'rifiy yoki ijtimoiy foydali masalalar foydasiga xayr-ehson yoki vasiyat qilish orqali voz kechilgan mulklar yoki olinadigan daromaddan foydalanib ushbu muassasalar ehtiyojini qondirish huquqini beruvchi mulklar tan olindi. Madaniy-ma'rifiy va ijtimoiy foydali maqsadlarda ta'sis etilgan vaqflar davlat mulki deb e'lon qilindi. Diniy jamoalar masjid va madrasalarning vaqflari daxlsiz qoldirildi.

Shunday qilib O'z.SSR MiQ o'zining 1925-yil 19-dekabrda "Vaqflar haqida" gi qarori bilan madaniy-ma'rifiy xarakterdagi vaqf yerlarini davlat mulki deb e'lon qilish orqali musulmon maktab va madrasalarning iqtisodiy asosidan mahrum qildi. Partiya organlarning tazyiqi ochishda O'zbekiston hukumati respublikadagi o'ziga xos mahalliy sharoiti hisobga olmasdan nafaqat madaniy-ma'rifiy balki diniy vaqflarni ham tugatish ishini tezlashtirib yubordilar.

1927-yil 27-sentyabrda O'z SSR XKS vaqf mulklari Bosh vaqf idorasidan, mahalliy xo'jalik idoralariga berishga qaror qildi. Qarorda, vaqf mulklari mahalliy xo'jalik mulklari bilan bir xil bo'lgan holda, ulardan foydalanish usullari bir-biriga to'g'ri kelmaganligi hamda bir ish tepasida ikki idoralar | IIXK (NKVD) qoshidagi mahalliy xo'jaliklar bosh idorasi va XMK qoshidagi Bosh vaqf idorasining nazorat etish iqtisodiy jihatdan zararli ekanligi qayd etilib, vaqf mulklaridan tushadigan daromad hisobidan ta'minlanadigan madaniy-ma'rifiy muassasalar mahalliy xo'jalik idoralarining ta'minlanishiga o'tkazish sharti bilan vaqf mulklarini mahalliy xo'jalik mulklari bilan birlashtirishni maqsadga muvofiq deb topildi.

1929-yil 10-11-iyun kunlari Moskvada bo'lib o'tgan Butunittifoq xudosizlar uyushmasining II syezdi Markaz va uning Ittifoqdagi barcha respublika bo'limlarini "kurashchan xudosizlar" deb nomlashga qaror qiladi.[6;63]

XX asrning 20-yillari oxiri va 30-yillarda Markaz dahriylik siyosatining asosiy fikr tarqatuvchisi bo'ldi. Butunittifoq xudosizlar uyushmasi XX asrning 20-yillari oxirida 14 ta tilda, 18 ta nashrlariga ega bo'ldi. Uyushma haftalik gazetasi "Bezbojnik" ("Xudosiz"), shuningdek "Antirelegioznik", "Bezbojnik", "Derevenskiy bezbojnik" ("Qishloqlik xudosiz"), "Yuniy bezbojnik" ("Yosh xudosizlar") singari markaziy jurnallarni chop ettirdi. "Kurashchan ateizm" jurnali ham dinni "fosh etish" matbuot markazlaridan biriga aylandi.[6;63]

Yuqorida qayd etilgan markaziy jurnallar bilan bir qatorda boshqa millatlarning tilida ham gazeta va jurnallar chop etildi, maxsus byulletenlar chiqarildi. Jumladan, ukrain tilida

“Bezverniki” (“Dinsiz”) bir xil nomdagi gazeta va jurnal, tatar tilida esa “Sgushchan allasizlar” (“Kurashchan xudosizlar”), yahudiy tilida “Anikuyres” (“Xudosiz”), arman tilida “Anastvast” (“Xudosiz”) kabi jurnallar oyda bir marta, yil davomida 12 ta soni muntazam nashrdan chiqib turdi.

Bu davrda sovet armiyasi jangchi va zobitlari orasida ham xudosizlikka da’vat etuvchi tashviqot va targ’ibot ishlari yuritilib, 1929-yil qizil armiya harbiy texnikalaridan “Xudosizlar samolyoti”, 1931-yil iyundan esa “Kurashchan xudosiz” tanki, Baltika flotida “Kurashchan xudosiz” suv osti kemasi, bundan tashqari “Ukrainalik xudosiz”, “Gruziyalik xudosiz”, “Birobidjon xudosizlari” nomidagi samolyotlar, “Urallik xudosiz” tank kolonnasi mavjud bo’lib, ular dinga qarshi kurash olib borish ramzlariga aylangan edi.[6;63]

“Xudosizlar uyushmasi” a’zolarining arifmetik raqamlar bilan ortib borishi, bu sohada ommaviy tarzda ish olib borilganligidan dalolat berib turibdi. “Xudosizlar” jurnalida qishloq xo’jalik jamoalariga birlashgan dehqonlar ushbu marosimlarda deyarli ishtirok qilmayotganligi bir necha bor ta’kidlanadi. Maqolalardan birida, “Ittifoqimizda bo’lgan musulmonlar 28-apreldan 3-maygacha Qurbon hayitini o’tkazdilar. O’zbekistondagi dehqon xo’jaliklarini 56% kollektivlashdi, eskilik sarqitlaridan biri dindir, Qurbon bayrami ichida bir million mol-qo’y so’yilar ekan, bundan sinfiy dushmanlar nega manfaatdor bo’lmasinlar”,[7;5] – deb yozilgan edi.

XULOSA

“Xudosizlar” uyushmasi tomonidan o’tkazilgan tadbirlarda “Tezda dinni tugatamiz!” shiori ostida ish ko’rilgan. XX asr 30-yillarining oxirlarida garchi xayolparastlik bo’lsada dindorlarni “jamiyatdan supurib tashlash” uchun sovet hukumati barcha imkoniyatlarini ishga soldi. Moddiy xarajatlar, ommaviy axborot vositalari hamda bu yo’nalishdagi madaniy-oqartuv muassasalari faoliyat olib borayotgan xodimlarga katta miqdorda mablag’ ajratildi. Maqsad xalqning ongidan va qalbidan diniy tushunchalarni chiqarib tashlash, diniy marosimlarga butunlay chek qo’yish, dahriylik siyosatini qaror toptirishdan iborat edi.

O’zbekiston SSR Maorif xalq komissariati zimmasiga “Xudosizlar” uyushmasi Respublika viloyat, tuman bo’limlarida faoliyat ko’rsatadigan, ya’ni shtat asosida ishlaydigan xodimlarni respublika budjeti va mahalliy budjet hisobidan maosh bilan ta’minlash vazifasi yuklatilgan. Ularga to’lanadigan oylik maoshlarining miqdori oldindan belgilab qo’yilgan.[6;70]

Xulosa qiladigan bo’lsak, “Xudosizlar” uyushmasi tomonidan olib borilgan shafqatsiz dahriylik siyosati natijasida Ittifoq hududidagi barcha diniy muassasa va tashkilotlar hamda ularning faoliyati, islom dini ulamolari va dindorlari o’zini o’nglay olmas darajada og’ir ahvolga tushib qoldi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. A.Adhamov. Din ham sho’rolar xukumi. T., 1967. – B. 39.
2. Alimov I.A. O’zbekistonda vaqf mulklarining tugatilishi (1917-1929 yillar). Toshkent. “Fan”, 2009.
3. Jo’rayeva G. Vaqf nima? // Sharqshunoslik. 2-to’plam. 1991. – B. 37.
4. Komilov O. XX asrning 20 yillarida O’zbekiston milliy maorifidagi o’zgarishlar. Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya avtoreferati, T.: 2009.
5. Boltaboyev S.T. Turkistondagi vaqf mulklari tarixi. Namangan nashriyoti, 2005.
6. A.Salmonov. O’zbekistonda sovet hokimiyatining diniy siyosati: uydurma va tarix haqiqati (1917-1960 yillar). Toshkent: Tafakkur, 2015. – B. 63.
7. Xudosizlar. 1931 aprel. №4. – B. 5.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).